

مجتمع آموزش عالی فقه

مدرسه عالی فقه تخصصی

رساله دکتری (PH.D) رشته فقه سیاسی

گرایش فقه روابط بین الملل

عنوان

استلزامات فقهی نظریه مقاومت در روابط بین الملل

استاد راهنما

حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر سید مهدی محمدی

استاد مشاور

حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد مهدی باباپور

دانش پژوه

محمدقیوم عرفانی

کد: ۱۱۵۲۰۴۹

اسفند ۱۴۰۱

بنیاد ملی حمایت از حقوق پدیدآوران

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
بنیاد ملی حمایت از حقوق پدیدآوران

- **مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه، به عهده نویسنده است.**
- **هرگونه استفاده از این رساله با ذکر منبع بلاشکال است و نشر آن در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از جامعه المصطفی سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العالمیه است.**

سپاس نامه

تولید هر اثری نیاز به توفیق الهی و بسترسازی دارد. نگارش این رساله نیز از این قاعده مستثنی نیست. از این رو، نگارنده، اولاً، خداوند متعال را سپاس می‌گوید که توفیق نگارش این پژوهش را به ایشان عنایت فرمود؛ ثانیاً، از نهاد علمی و مبارک جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمیة تشکر می‌کند که بستر این تحقیق و نگارش علمی را فراهم کرد. بدین جهت، از ریاست محترم این نهاد علمی، رؤسای محترم مجتمع عالی فقه و فقه تخصصی، از اعضای گروه فقه سیاسی و مدیر محترم آن و اعضای واحد پایان نامه سپاسگزاری می‌کند. از اساتید فرهیخته رساله، جناب حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر سید مهدی محمدی به عنوان استاد راهنما و جناب حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر محمدمهدی باباپور به عنوان استاد مشاور تشکر ویژه می‌نماید؛ چرا که نگارنده از مساعدت‌های خوب این بزرگواران در طول نگارش این رساله برخوردار بوده است. در پایان، از همسر و فرزندان خود نیز تشکر می‌کند که وظایف خانوادگی را به اغماض نگریسته و فرصت‌هایی را ایجاد کردند تا نگارش رساله به سرانجام برسد؛ و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین!

تقدیم نامہ

این رسالہ را نگارنده به حضرت ولیّ عصر ارواحنا لتراب مقدمه الفداء تقدیم می کند؛

چرا کہ بر سرِ خوان او نشسته است و خود را مدیونِ نِعَم و کَرَم او می داند.

باشد کہ مقبول آن حضرت (عج) قرار گیرد اِنْ شاء الله!

چکیده

این پژوهش از استلزامات فقهی نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل بحث می‌کند. بحث از این عنوان، به لحاظ سابقه مسئله بسیار نو است، و از حیث پیشینه پژوهش، آثار انگشت شمار موجود در این باب، توأم با خلأهای جدی‌اند. واجد یا فاقد بودن نظریه مقاومت از استلزامات فقهی در روابط بین‌الملل، مسئله اصلی پژوهش حاضر است. این رساله از وجود استلزامات فقهی نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل دفاع می‌کند. از این‌رو، این پرسش اساسی شکل می‌گیرد که استلزامات فقهی نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل کدام‌اند؟ فرضیه/ پاسخ احتمالی این پرسش، آن است که استلزامات فقهی نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل بینشی، رفتاری و ساختاری هستند. برای اثبات یا تأیید فرضیه، این رساله عمدتاً با استفاده از روش فقهی و اصولی، به سراغ قواعد، منابع و ادله فقهی می‌رود و با پشتوانه آنها، استلزامات فقهی نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل را تبیین، و احکام آنها را استخراج می‌کند. اینک برخی نتایج حاصل از این کار را می‌توان بدین شرح بیان نمود که فقه سیاسی در حوزه استلزامات بینشی نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل حکم می‌کند که دولت/ دولت‌های اسلامی، مخالفین نظریه و محور مقاومت را با اصل دعوت و جهاد تبیین، به مسیر حق و عدالت باید دعوت کند. چنانچه دعوت و جهاد تبیین در مخالفین و در رأس آن نظام بین‌الملل مبتنی بر سلطه، مؤثر واقع نشد، نوبت به مرحله بعد می‌رسد که از آن به استلزامات رفتاری و ساختاری یاد می‌شود. استلزامات رفتاری از منظر فقه سیاسی در روابط بین‌الملل هم تعاملات و حمایت‌های دولت/ دولت‌های اسلامی از بازیگران بین‌المللی، اعم از دولتی و غیر دولتی، مخالف با نظام سلطه را و هم مبارزات و جنگ‌های دولت/ دولت‌های اسلامی با برخی بازیگران بین‌المللی و نظام سلطه را شامل می‌شود. در صورت مبارزه و جنگ، دولت/ دولت‌های اسلامی برای مبارزه با نظام سلطه و عوامل نیابتی و حمایتی آن نیاز به توازن قدرت با آنها پیدا می‌کند. بدین منظور، از منظر فقه سیاسی، دولت/ دولت‌های اسلامی باید ائتلاف‌ها و ساختارسازی‌هایی در سطح منطقه‌ای و جهانی انجام دهد تا بتواند در برابر سلطه‌گران مقاومت کند. ترسیم فقهی این مسیر به منظور تغییر یا اصلاح نظام بین‌الملل مبتنی

بر سلطه و رسیدن به نظام بین‌الملل مبتنی بر عدالت است. هدف از این پژوهش آن است که استلزامات نظریه مقاومت را از منظر فقه اسلامی، که مربوط به افعال مکلفین در سطح بین‌المللی می‌شوند، در راستای جهاد تبیین، بیان کند. اینها برخی از نوآوری‌های تحقیق حاضرند که عمدتاً از کاربری قواعد فقهی در سطح موضوعات بین‌المللی به دست می‌آیند. از این‌رو، یکی دیگر از نوآوری‌های پژوهش حاضر، ارتقای سطح کاربری قواعد فقهی به سطح بین‌المللی است.

واژگان کلیدی: نظام سلطه، روابط بین‌الملل، نظریه مقاومت، فقه سیاسی، استلزامات فقهی.

فهرست مطالب

مقدمه: طرح تحقیق

۱. تبیین مسئله..... ۱
۲. سؤال اصلی تحقیق..... ۳
۳. سؤال‌های فرعی تحقیق..... ۳
۴. فرضیه (در صورت نیاز) یا نتیجه تحقیق..... ۳
۵. سابقه و ضرورت انجام تحقیق..... ۴
۶. نظریه پردازی یا نوآوری تحقیق..... ۷
۷. هدف تحقیق..... ۸
۸. روش تحقیق..... ۹
۹. روش گردآوری اطلاعات (میدانی، کتابخانه‌ای)..... ۱۱
۱۰. قلمرو تحقیق (زمانی، مکانی و موضوعی)..... ۱۱
۱۱. چارچوب و مدل تحلیلی تحقیق..... ۱۱
۱۲. ساختار تحقیق..... ۱۵

فصل اول

مفهوم‌شناسی، مباحث کلی و چارچوب نظری

- گفتار اول: مفهوم‌شناسی و چارچوب‌های مفهومی..... ۱۹
- الف) روابط بین‌الملل..... ۱۹
۱. تفاوت روابط بین‌الملل، سیاست بین‌الملل و سیاست خارجی..... ۲۲
۲. ماهیت روش‌شناختی روابط بین‌الملل..... ۲۳
۳. هویت‌شناسی روابط بین‌الملل..... ۲۴

۲۷	ب) نظام بین‌الملل.....
۲۸	ج) فقه اسلامی.....
۲۹	د) استلزامات فقهی.....
۳۰	ه) نظریه مقاومت.....
۳۰	۱. مفهوم لغوی مقاومت.....
۳۰	۲. مفهوم اصطلاحی مقاومت.....
۳۰	۳. مفهوم نظریه.....
۳۱	۴. تعریف نظریه مقاومت.....
۳۲	گفتار دوم: ماهیت‌شناسی نظریه مقاومت و چارچوب نظری.....
۳۳	الف) مفاهیم متضاد با نظریه مقاومت.....
۳۳	۱. نظام سلطه.....
۳۵	۲. استکبار.....
۳۶	۳. استعمار.....
۳۸	۴. امپریالیسم.....
۳۹	۵. قدرت معطوف به سلطه.....
۴۲	ب) مفاهیم مرتبط با نظریه مقاومت.....
۴۲	۱. نفی سلطه و ستم.....
۴۳	۲. نظم عادلانه.....
۴۳	۳. استکبارستیزی.....
۴۳	۴. استقلال و حق تعیین سرنوشت ملت‌ها.....
۴۴	۵. آزادی و رهایی.....
۴۴	۶. قدرت معنوی.....
۴۵	۷. امت‌محوری.....
۴۵	ج) ابعاد نظریه مقاومت.....

- ۴۵..... (د) مفهوم مبانی (نظری و فرانظری).....
- ۴۷..... (ه) مبانی فرانظری نظریه مقاومت.....
- ۴۸..... ۱. مبانی هستی‌شناختی.....
- ۵۰..... ۲. مبانی انسان‌شناختی.....
- ۵۵..... ۳. مبانی معرفت‌شناختی.....
- ۵۶..... ۳-۱. امکان معرفت.....
- ۵۸..... ۳-۲. متعلق معرفت.....
- ۵۹..... ۳-۳. ابزارهای معرفت.....
- ۶۰..... ۳-۴. منابع معرفت.....
- ۶۰..... ۳-۵. ملاک و معیار معرفت.....
- ۶۱..... ۴. مبانی روش‌شناختی.....
- ۶۳..... (و) استلزامات مبانی فرانظری نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل.....
- ۶۶..... (ز) مقایسه نظریه مقاومت با سایر نظریه‌های روابط بین‌الملل از طریق مبانی فرانظری آنها.....
- ۶۷..... ۱. اصول و مبانی نظریه‌های اثبات‌گرا.....
- ۷۳..... ۲. اصول و مبانی نظریه‌های فرااثبات‌گرا.....
- ۷۶..... ۳. اصول و مبانی نظریه‌های همرو.....
- ۸۰..... (ح) مبانی فقهی (نظری) نظریه مقاومت.....
- ۸۱..... ۱. قاعده نفی سلطه.....
- ۸۱..... ۱-۱. دلایل لفظی قاعده نفی سلطه.....
- ۸۴..... ۱-۲. دلایل لُبّی قاعده نفی سلطه.....
- ۸۵..... ۲. قاعده عدالت.....
- ۸۶..... الف) دلایل فقهی قاعده عدالت.....
- ۸۶..... ۱. دلایل لفظی قاعده عدالت.....
- ۸۸..... ۲. دلایل لُبّی قاعده عدالت.....

۳. قاعده حرمت کمک بر گناه و تجاوز..... ۸۹
۴. قاعده لاضرر..... ۹۰
۵. اصل عزت..... ۹۲
۶. نظریه جهاد..... ۹۴
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۹۸

فصل دوم

استلزامات بینشی نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل از منظر

فقه اسلامی

- مخاطب و جامعه هدف..... ۱۰۳
- مفهوم بینش..... ۱۰۸
- گفتار اول: استلزامات فقهی معطوف به تغییر احتمالی یا تضعیف بینش سلطه‌گری..... ۱۰۸
- الف) تبیین و تشریح ارزش‌های اخلاقی و آموزه‌های دینی در سطح نظام بین‌الملل (اصل دعوت)..... ۱۰۸
۱. آیات دعوت..... ۱۱۰
- آیه اول:..... ۱۱۱
۱. حکم فقهی دعوت..... ۱۱۱
۲. شیوه‌های دیپلماتیک دعوت..... ۱۱۲
- آیه دوم:..... ۱۱۳
۱. حکم فقهی دعوت..... ۱۱۴
۲. شیوه دیپلماتیک دعوت..... ۱۱۴
- آیه سوم:..... ۱۱۵
۱. حکم فقهی دعوت..... ۱۱۵
۲. شیوه دیپلماتیک دعوت..... ۱۱۵
- آیه چهارم:..... ۱۱۵
۱. حکم فقهی آیه..... ۱۱۶

۲. شیوه دیپلماتیک دعوت..... ۱۱۶
- ب) استدلال و متقاعد کردن طرف مقابل با باورهای خود آنان (قاعده الزام)..... ۱۱۸
- ج) پناهنده‌پذیری (قاعده امان)..... ۱۲۲
- د) مفهوم‌سازی عدالت توأم با معنویت و سیاست با اخلاق..... ۱۲۳
- ه) مفهوم‌سازی امنیت توأم با هویت..... ۱۲۶
- گفتار دوم: استلزامات فقهی معطوف به تقویت بینش سلطه‌ستیزی..... ۱۳۰
- الف) ترویج بینش ظلم‌ستیزی در سطح روابط بین‌الملل و حرمت کمک بر گناه و تجاوز..... ۱۳۰
- ب) ترویج و تقویت روحیه مقاومت در برابر استکبار و استقامت در رسیدن به اهداف..... ۱۳۶
۱. دلایل نقلی بر ترویج و تقویت روحیه مقاومت در برابر استکبار..... ۱۳۸
- ۱-۱. استقامت در راه هدف متعالی..... ۱۳۸
- ۲-۱. جنگ تاریخی حق و باطل..... ۱۳۹
- ۳-۱. پیروزی نیروی مقاوم اندک بر عده زیاد دشمن..... ۱۴۰
- ۴-۱. نزول فرشتگان بر پایداران و استقامت‌ورزان..... ۱۴۱
- ۵-۱. آگاه کردن ملتها..... ۱۴۲
- ۶-۱. جایگاه بد اخروی مستکبران..... ۱۴۲
- ۷-۱. بیان الگوهای مقاومت در اسلام..... ۱۴۳
- ۸-۱. ستایش رفتار متکبرانه با متکبران در احادیث..... ۱۴۵
۲. دلیل عقلی..... ۱۴۶
- ج) مفهوم‌سازی قدرت دین با دو عنصر جهاد و شهادت و تبیین ظرفیت بسیج‌کنندگی آن..... ۱۴۶
۱. تبیین فقهی جهاد و جنگ..... ۱۴۸
۲. آیات مبین تشریح جهاد..... ۱۵۰
۳. آیات مبین اهداف جهاد..... ۱۵۰
۴. آیات مشوق جهاد و شهادت..... ۱۵۱
۵. جهاد در آئینه روایات..... ۱۵۴

- د) بازتعریف و بازسازی مفهومی استکبار و استعمار و تبیین جهالت تحمیلی از سوی نظام سلطه..... ۱۵۶
- شیوه‌های استعماری استعمارگران برای تضعیف قدرت‌های محوری مقاومت..... ۱۶۰
- ه) تقویت روحیه جهادی..... ۱۶۳
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۱۶۸

فصل سوم

استلزامات رفتاری نظریه مقاومت در روابط بین‌الملل از منظر

فقه اسلامی

- تحلیل مرزهای ملی و وظائف فراملی دولت اسلامی..... ۱۷۴
۱. نظریه منطقه الفراغ (شهید صدر)..... ۱۷۴
۲. نظریه أم‌القری..... ۱۷۵
۳. نظریه قرارداد..... ۱۷۶
۴. نظریه انطباق/ همروی با تحوّل مثبت بشری..... ۱۷۷
۵. نظریه ملی‌گرایی اسلامی..... ۱۷۸
- گفتار اول: استلزامات رفتاری تعاملی..... ۱۷۹
- الف) حمایت از مظلومین و تعریف مرزهای راهبردی (بر اساس نظریه استنصار)..... ۱۸۰
۱. مفهوم نظریه استنصار..... ۱۸۰
۲. دلایل نظریه استنصار..... ۱۸۱
- ۱-۲. دلایل قرآنی..... ۱۸۱
- ۲-۲. دلایل روایی..... ۱۸۵
۳. آثار نظریه استنصار..... ۱۸۷
- ب) حمایت از جنبش‌های اسلامی و تقویت نقش آنان در نظام بین‌الملل..... ۱۸۷
۱. قاعده تعاون/ قاعده همیاری..... ۱۸۹
- ۱-۱. دلایل قرآنی..... ۱۸۹
- ۲-۱. دلایل روایی..... ۱۹۰

۱۹۲.....	۲. گستره همیاری .....
۱۹۴.....	ج) حمایت از احزاب و جبهه‌های مقاومت و اردوگاه‌های سلطه‌ستیز.....
۱۹۶.....	گفتار دوم: استلزامات رفتاری تقابلی.....
۱۹۶.....	جنگ و مبارزه از منظر حقوق بین‌الملل و اسلام.....
۱۹۹.....	الف) نظریه جهاد .....
۲۰۴.....	۱. حکم جهاد دفاعی .....
۲۰۵.....	۱-۱. دیدگاه فقهای شیعه.....
۲۰۷.....	۲-۱. دیدگاه فقهای عامه.....
۲۰۹.....	۲. دلایل جهاد دفاعی.....
۲۰۹.....	۲-۱. دلایل قرآنی.....
۲۱۱.....	۲-۲. دلایل روایی.....
۲۱۲.....	۲-۳. دلیل عقلی (لئی).....
۲۱۳.....	ب) مقابله در برابر سلطه‌طلبی.....
۲۱۳.....	ج) مبارزه با تروریسم.....
۲۱۴.....	۱. مفهوم‌شناسی ترور.....
۲۱۷.....	۲. دلایل فقهی مبارزه با تروریسم.....
۲۱۷.....	۲-۱. اصل حق حیات.....
۲۱۸.....	۲-۱-۱. مبانی و ادله فقهی حق حیات.....
۲۱۸.....	الف) کرامت انسانی.....
۲۱۹.....	۱. دفاع از کرامت انسانی با رویکرد سلبی.....
۲۱۹.....	۱-۱. حرمت قتل.....

- ۲-۱. حرمت انتحار..... ۲۲۰
- ۳-۱. حرمت سِیْقُطِ جَنین..... ۲۲۱
- ۴-۱. سقوط انجام تکالیف شرعی در هنگام تزاحم با حق حیات..... ۲۲۲
- ۵-۱. ممنوعیت پناه دادن قاتل و بر حذر داشتن مردم از تماشای رویداد قتل ۲۲۳
- ۶-۱. حرمت قتل دیگری برای نجات خود..... ۲۲۴
- ۷-۱. حرمت ترور..... ۲۲۴
۲. دفاع از کرامت انسانی با رویکرد ایجابی..... ۲۲۶
- ۱-۲. حیات به مثابه رحمت خداوندی..... ۲۲۶
- ۲-۲. برائت، به مثابه اصل اولی در مورد هر انسانی..... ۲۲۶
- ب) قاعده عدم ولایت بر غیر..... ۲۲۷
- ۳-۳. تفاوت ترور، انتحار و عملیات استشهادی..... ۲۲۹
- د) مبارزه با عوامل نظام سلطه در جنگ‌های تحمیلی نیابتی (مطالعه موردی مبارزه با داعش)..... ۲۳۱
- الف) مبارزه با داعش در چارچوب آموزه نهی از منکر..... ۲۳۲
۱. مفهوم معروف و منکر..... ۲۳۲
۲. متولی امر به معروف و نهی از منکر..... ۲۳۳
۳. دلایل وجوب امر به معروف و نهی از منکر بر دولت اسلامی و تشخیص وظایفش..... ۲۳۵
- ۱-۳. دلایل قرآنی..... ۲۳۵
- ۲-۳. دلایل روایی..... ۲۴۱
۴. جنایات و منکرات انجام شده توسط داعشی‌ها در جهان اسلام..... ۲۴۵
- ب) مبارزه با داعش به مثابه عامل نظام سلطه..... ۲۴۸
- ج) مبارزه با داعش در چارچوب جنگ با بُغَات..... ۲۵۲
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۲۵۳

فصل چهارم

استلزامات ساختاری نظریه مقاومت در روابط بین الملل از منظر

فقه اسلامی

گفتار اول: رویکرد سلبی به ساختارهای موجود نظام بین الملل.....	۲۵۷
۱. ظالمانه بودن حقّ و تو.....	۲۵۸
۲. نقدپذیری ساختارهای موجود.....	۲۶۰
۳. نقد اولویت امنیت بر عدالت در نظام بین الملل.....	۲۶۱
گفتار دوم: رویکرد ایجابی به ساختارسازی منطقه‌ای و بین المللی.....	۲۶۴
الف) ساختارسازی منطقه‌ای.....	۲۶۴
۱. ساختارسازی بر اساس ژئوپلیتیک شیعه.....	۲۶۴
۱-۱. مفهوم ژئوپلیتیک و ژئوپلیتیک شیعه.....	۲۶۵
۲-۱. جغرافیای شیعه.....	۲۶۶
۳-۱. چگونگی شکل‌گیری و تحولات ژئوپلیتیک شیعه در منطقه.....	۲۶۷
۴-۱. دلایل فقهی ساختارسازی بر مبنای ژئوپلیتیک شیعه.....	۲۷۰
الف) دلایل قرآنی.....	۲۷۰
ب) دلایل روایی.....	۲۷۲
۲. ساختارسازی بر اساس اشتراک منافع ملت‌های منطقه.....	۲۷۴
دلایل فقهی.....	۲۷۶
۳. ائتلاف و جبهه‌سازی بر اساس تهدیدات گروه‌های تکفیری.....	۲۸۱
الف) تهدیدات گروه‌های تکفیری.....	۲۸۳
ب) دلایل فقهی.....	۲۸۹
۱. وجوب ائتلاف‌سازی از باب مقدمه حفظ نظام اسلامی.....	۲۸۹

۲. لزوم ائتلاف‌سازی به منظور نفی فساد..... ۲۹۰
۳. جبهه‌سازی و ائتلاف به هدف دفاع پیش‌دستانه..... ۲۹۲
۴. جبهه‌سازی لازمه پاسخ به اصل استنصار..... ۲۹۳
- ب) ساختارسازی بین‌المللی..... ۲۹۳
۱. امت‌محوری در امور بین‌المللی بر اساس دوگانه دارالاسلام و دارالکفر..... ۲۹۳
- تعاریف و ملاک‌های دارالاسلام و دارالکفر..... ۲۹۶
۲. ائتلاف‌سازی راهبردی در سطح بین‌المللی علیه نظام سلطه بر اساس دوگانه مستضعفین و مستکبرین (زیر سلطه و سلطه‌گر) بر اساس اصل نفی ظلم و ظلم‌پذیری..... ۳۰۳
۳. ائتلاف‌سازی و جبهه‌سازی جهانی علیه تروریسم بر اساس اصول اسلامی و حقوق بشری... ۳۰۵
- الف) تفاوت مقاومت و تروریسم..... ۳۰۶
- ب) دلایل فقهی جبهه‌سازی قربانیان تروریسم علیه ترورگرایی در سطح جهان..... ۳۰۷
۱. اقتضای قاعده مبارزه با تروریسم..... ۳۰۷
۲. اقتضای اصول حقوق بشری..... ۳۰۸
- ویژگی‌های ساختار نظام بین‌الملل آینده..... ۳۰۹
- نشانه‌های انزوای آمریکا در نظام بین‌الملل آینده..... ۳۱۰
- دلایل نفرت از آمریکا در سطح جهان..... ۳۱۳
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۳۱۵

خاتمه

- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری نهایی..... ۳۱۷
- فهرست منابع و مآخذ..... ۳۲۵
- الف) منابع فارسی..... ۳۲۵
۱. کتاب‌های فارسی..... ۳۲۵

۳۳۴.....	۲. مقالات فارسی .....
۳۳۷.....	ب) منابع عربی.....
۳۴۲.....	ج) منابع انگلیسی.....
۳۴۴.....	ABSTRACT.....

مقدمه

طرح تحقیق

۱. تبیین مسئله

در طول تاریخ بشر و متناسب با هر دوره زمانی و مکانی و ویژگی‌های خاص حاکم بر فضای مناسبات اجتماعی، همواره سلطه و استیلاء در روابط اجتماعی انسان‌ها وجود داشته است. به مرور زمان و با توجه به مقتضیات زمان و مکان و تحولات و پیشرفت‌های قابل توجه بشر در عرصه‌های مختلف، به ویژه در عرصه فناوری اطلاعات، اشکال متنوعی از سلطه صورت‌بندی شده‌اند. این تلاش‌ها به طور عمده در این راستا بوده‌اند که سلطه‌گران بتوانند با افزایش، بسط و تعمیق قدرت خود، نظام و سیستمی را شکل دهند که با آن بتوانند اهداف و منافع خویش را تأمین و دیگران را مدیریت و کنترل کنند. بدین ترتیب، یک نظم غلط بر اساس دوگانه سلطه‌گر و سلطه‌پذیر، به ویژه پس از دوران شروع استعمار، در روابط بین‌الملل تحقق پیدا کرده است. در مقابل، ایده مقاومت نیز خاستگاهی به قدمت تاریخ بشر دارد؛ زیرا هر جا سلطه‌ای شکل گرفته، مقاومت نیز به وجود آمده است. این ایده، اما تنها در یک نقطه عطف تاریخی، ظهور و تبلور جدی پیدا کرده که انقلاب اسلامی ایران است. به تعبیر رهبری، «انقلاب اسلامی ایران یک نوآوری بزرگ تاریخی بود که ملت ایران آن را در تاریخ خودش و تاریخ بشریت به ثبت رساند»^۱. انقلاب اسلامی از زوایای گوناگونی یک نوآوری است؛ به خصوص از این زاویه، که نظام بین‌الملل مبتنی بر سلطه را به چالش کشید و بر ایده «مقاومت» به نحوی تأکید نمود که اینک به عنوان یک «نظریه» از نظریه‌های روابط بین‌الملل مطرح است. «نظریه مقاومت» که از سوی کشورهای مخالف وضع موجود نظام بین‌الملل مطرح شده، بر آن

---

۱. سید علی خامنه‌ای، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، مورخه ۱/ ۱/ ۱۳۸۷. لینک کوتاه در سایت

رهبری: <https://khl.ink/f/3424>